

# ***Protikladnosti a analogie mezi křesťanskými a antickými názory na člověka***

V antice vzniklo několik „definic člověka“. Za většinu z nich se přikládá zodpovědnost Aristotelovi.

Člověk jako **zoon logon echon** – tedy „bytost mluvící a naslouchající“, člověk mající LOGOS – slovo, rozum, řád v sobě samém. Římané tento výrok překládali jako „člověk je animal rationale“.

Člověk jako **zoon politikon**, tedy „bytost společenská“, která své lidství může realizovat jen ve společenství, tj. v polis, obci, která má svůj nomos, zákon.

Nomos dává člověku to, co antika nazývá oikos, domov, místo, kam patříme, bez něhož žádný člověk nemůže být cele člověkem.

# Křesťanská filozofie

Řecké myšlení se často vůči křesťanskému světonázoru staví do opozice, křesťanská filozofie a věda vůbec však stavěla na základech, které položilo Řecko, lépe: pohanská antika obecně.

První křesťanskou periodu, která sahá od apoštolské doby až do r. 800, nazýváme **patristikou** – od latinského páter = otec.

Nejvýznamnějšími představiteli této epochy jsou **Boethius** a **sv. Augustin**.

Po této etapě následuje **scholastika** (800-1500 n.l.), odvozena od názvu scholastici (učitelé ve škole, misionáři, později církevní učitele obecně). V tomto období vznikly univerzity – centra vzdělanosti – po celé křesťanské Evropě. Vrcholná scholastika s sebou přinesla dokonalé zformování středověké křesťanské filozofie, především v dílech **Alberta Velikého** a **Tomáše Akvinského**.

# Patristika

Základním cílem patristiky je sladit víru a s ní spojené údaje a myšlenky z Bible s filosofickým výkladem člověka a světa, výkladem založeným především na preferenci rozumu.

**Jde tedy jednoduše řečeno o spojení víry s rozumem**, jehož východiskem je biblický základ, víra ve stvoření člověka Bohem.

**Člověk je tvorem božím – výtvozem Boha stvořitele – to je základní teze křesťanského pojetí člověka.**

Nový rozměr, který křesťanství přináší k problému člověka je založen na přesvědčení, že **člověk je obraz boží – imago Dei** – staví tedy tento obraz – toto boží dílo – do středu svého zájmu.

Člověk je vrcholem stvoření a je mu svěřen výsadní úkol, účast na dějinách spásy. Člověk je svobodná bytost nadaná na rozdíl od ostatních tvorů rozumem, schopností sebeuvědomění.

Křesťanství přináší zcela novou dimenzi do dějin; je jí **poselství spásy konkrétnímu člověku v dějinách.**

# Srovnání s antikou

Pro řecké myšlení byla typická strohá víra v osud, podle níž je všechno pevně stanoveno. Tato víra v neúprosný osud, jemuž jsou podrobeni lidé i bohové, se objevuje už v rané řecké filosofii u Thalety a Anaximandra, je základním motivem řecké tragédie, ale také řecké metafyziky všeobecného a nutného.

Nutnost tvoří poslední, všeobsáhlý horizont, na jehož pozadí člověk chápe sám sebe i světové dění. Základní snahou pohanské antiky je nějak postihnout tento poslední horizont, porozumět mu a to jak v Herakleitově učení o logu, tak v Parmenidově učení o bytí či v Platonově učení o idejích.

Člověk je podroben absolutnímu, avšak slepému a neosobnímu osudu.

**V křesťanství naproti tomu člověk stojí před živým a osobním Bohem, který se zjevuje v dějinách jako Bůh lásky a spásy.**



**Křesťanství učinilo významnou duchovní stránku lidství.** Duše v antice nebyla takovým osobním nitrem. Byla totiž nadřazena tělu a nemohla být tedy závislá na individuální tělesné existenci.

Cesta k Bohu je cestou celého člověka, nikoli jen jeho duše. Odtud fascinující a pro antiku těžko pochopitelný význam novozákonního vtělení Ježíše Krista.

Další rozměr, kterým doplnilo křesťanství pojetí člověka na sklonku antiky, byl smysl pro dějiny. Stvoření je v Bibli proces, který někam směřuje, a člověk je součástí tohoto směřování. **Vývoj má svůj cíl a směr.**

Není také pravda, že by řeckému myšlení byla všeobecně vlastní cyklická představa času a dějin – na rozdíl od lineárního pojetí v křesťanství. Učení o koloběhu dějin, které se objevuje u Herakleita, u pythagorejců i u Platóna, nepředstavuje v tomto pojetí **uzavřený koloběh věčného návratu, nýbrž spirálovitě kupředu postupující dění, jehož rytmus neruší běh času, ale předpokládá jej.**

Svět dle křesťana pochází ze svobodného božího slova – rozhodnutí – logu: „**Staň se!**“

Právě tak má ve svobodné boží vůli původ lidstvo se svými dějinami. **Ani zlo na světě nemá svůj původ v nějakém zlém praprincipu, ale ve svobodném a osobním rozhodnutí člověka proti božímu přikázání.**

Od samého počátku jsou dějiny lidstva zatíženy hříchem – prvotním - Adama a Evy. Jsou ale zároveň podrobeny spásné milostivým působením Boha, který se ve svobodné personální lásce slitovává nad člověkem. Vtělení a vykupitelské dílo Ježíše Krista je toho dokladem. **Člověk, jako svobodná bytost, se na dějinách spásy může podílet, ale může je i odmítnout. Má právo říci Bohu „ne“.**

Způsobem, který byl řeckému myšlení naprosto cizí, **se nyní zdůrazňuje hodnota a důstojnost jedince, jeho individuální jedinečnost, jeho povolání Bohem a jeho svobodné rozhodování pro věčnou spásu.**

Teprve na počátku křesťanství se tak také setkáváme prvně s pojmem OSOBY – persony - jako lidského bytí – odtud křesťanský personalismus.

**Ve středověku byl člověk jako obraz boží postaven do středu stvoření a ve vztahu k Bohu byl chápán jako osoba, pověřená úkolem svobodně osvědčit velikost Božího díla. Křesťanství převzalo antickou dualitu duše a těla.**

# Ježíš a evangelia.

- Koncil, který se sešel r. 325 v Niceji formuloval dodnes závazné křesťanské Vyznání víry, které začíná: „**Věříme v jednoho Boha, Otce všemohoucího, stvořitele všeho viditelného a neviditelného, a v jednoho Pána, Ježíše Krista, Syna Božího, jenž se zrodil z Otce, jednorozený, to znamená z podstaty Otce, Bůh z Boha, světlo ze světla, pravý Bůh z pravého Boha, zrozený, nestvořený, jedné podstaty s Otcem ...**“



- Křesťanství se zrodilo z židovství. Ježíš i apoštolové (Ježíšem vyvolení učedníci) byli Židé. Židé očekávají příchod toho, kdo zastoupí Jahveho a zřídí na zemi království boží. Tento je v proroctvích nazýván Pomazaným – hebrejsky Mesiáš, řecky Christos. Pomazání bývali králové na znamení svého vyvolení a svého poslání. Věřilo se tedy, že Vyvolený bude z královského rodu. Kdo hlásal Boží království stál tedy jasně před otázkou: „**Jsi ty mesiáš?**“.
- Ježíš na ni nikdy neodpověděl přímo, ale pouze formou podobenství. – Z Janova evangelia:
- „**Já jsem chléb života. 6.35. Já jsem světlo světa. 8.12.; 9.5. Já jsem dveře... 10.7. Já jsem dobrý pastýř. 10.11. Já jsem vzkříšení i život. 11.25. Já jsem ta cesta, pravda i život 14.6. Já jsem ten vinný kmen pravý. 15.1.**“

# Je Bůh nebo člověk?

- Na počátku ustanovení jednotné věrouky křesťany čekal nelehký úkol – zodpovědět otázku po existenci **Ježíše Krista**. Je Bůh nebo člověk? Židovství je **monoteistické**.
- Řecko již bylo filosofy jako byl Aristotelés či Platón připraveno na monoteismus. Co tedy teď se zřejmým boho-člověkem? Je první nehybný hybatel (Aristotelés) židovským bohem?
- Všichni Židé očekávali **Mesiáše**, Syna Božího, krále, který založí říši trvalého a univerzálního míru. Žádná kniha Starého zákona se nezabývala spekulacemi o vztahu mezi Bohem a Mesiášem.
- Povelikonoční zvěst vyznává (křesťané věří v Ježíšovo vzkříšení ve „Velkou noc“ – noc před zmrtvýchvstáním), že Bůh vyvýšil Ukřižovaného po své pravici a že mu předal vše, tak že je jediný „**kyrios**“ (Pán).

- Pro nežidy nadhodilo vyznání Ježíše jako Syna Božího nutně otázku, jak je to slučitelné s monoteismem: jako poslední princip veškeré skutečnosti mohl být bůh jen jeden; Ježíš byl tedy tento jeden bůh, nebo byl jen člověk, anebo byl něco mezi tím?
- Tuto otázku klade již **Janovo evangelium** (je pravděpodobně o více než generaci mladší než tři další, vzniklé v období prvních církevních komunit).
- Jestliže byl Kristus bohem stejně jako Otec, musel být také věčný. Jak se to srovnává s jeho lidstvím – s jeho narozením a vývojem?
- Jan (jeho evangelium se říká také „filosofické“) si pomáhá výrazem **„logos“**: syn přebýval od věčnosti u svého otce jako nevyslovené **„logos“** (slovo, řád, smysl, zákon) v Duchu, jeho vyslovením nezískává ani neztrácí nic na plnosti, stává se pouze pro „druhé“ tělem tzn. smyslově viditelným a názorným.
- Proto Jan začíná mystickým:  
**„Na počátku bylo slovo. ...“** (Jan 1.1)

# Historická dimenze křesťanství

- **Ježíš a evangelia**

- Vznik (1. st.), zachování, charakter a obsah spisů Nového zákona.
- **Misie Pavla z Tarsu.**
- Ustavení kánonu, **nekanonická evangelia** (2. st.).
- Vztahy křesťanů a Židů, Řeků a Římanů v nejstarší době.
- Proměny křesťanské eschatologie. (Křesťanská liturgie, zvl. křest a eucharistie.)



# Co je Nový zákon?

- Název druhé části **Bible**... pochází z latinského názvu **Novum Testamentum** – závěť, odkaz, ale též Nová smlouva...
- První 4 knihy NZ tvoří **Evangelia**... dobré zvěsti ... životopisy JK od Matouše , Marka, Lukáše a Jana.
- Spolu se **Skutky apoštolů**, druhým dílem evangelisty Lukáše, jsou to knihy historického – popisného charakteru...
- Další knihy – části NZ jsou převážně naučné, jedná se o dopisy ... **epištoly**... Většina z nich byla napsána jako dopisy sborům, aby jimi byly instruovány o základech křesťanské víry a mravnosti... Dále zde najdeme i osobní dopisy apoštolů jednotlivcům... ale tyto měly také veřejnou formu...
- Poslední kniha NZ je knihou prorockou – **Zjevení Jana**, řadí se mezi apokalyptickou literaturu.

# Vznik a rukopisné uchování spisů NZ

| Spis       | Místo vzniku             | Doba vzniku        | Nejstarší zlomek | Nejstarší celý text |
|------------|--------------------------|--------------------|------------------|---------------------|
| Marek      | Řím ?<br>/(Alex.??)      | začátek 70.<br>let | 3. st.           | 3. st.              |
| Matouš     | Sýrie,<br>Antiochie<br>? | 80. léta           | kolem<br>r. 200  | 3./4. st.           |
| Lukáš      | Řecko/<br>Efes/Řím?      | 80. léta           | kolem<br>r. 200  | 3. st.              |
| Jan        | Malá Asie<br>/ Sýrie     | 90. léta           | 140-150          | kolem r.<br>200     |
| Apokalypsa | Patmos /<br>Efes         | 70.- 80. léta      | 3. st.?          | 1. pol. 4.st.       |

# Období vzniku a rukopisné uchování spisů NZ a nejstarších nekanonických textů

- Synoptický problém či-li původ Evangelíí...
- Kanonizace NZ – Janovo evangelium je nejmladší, ale bylo sepsáno v 1. století!
- *Během druhého a třetího století vznikl ustálený text Bible.*
- Vznik křesťanské teologie (3. st.) a dogmatu (4. st.).
- Koncilianismus => r. 325 Nikai.
- GNÓZE A APOKRYFNÍ EVANGÉLIA
  - Gnóze je syntézou víry a filozofie... vede k mystice... raná církev bojovala proti gnostikům... **gnósis=poznání**
  - Nekanonická evangelia: **Evangelium pravdy, Tomášovo evangelium, aj.**

# Konstantin Veliký - 313

- Z nenáviděných nepřátel Říma se z křesťanů **r. 313** stali uznávaní zbožní lidé. Ale **Konstantin Veliký** nevydal jen **Milánský edikt**, který povoloval křesťanství na území říše, zároveň vydal i zákon, který umožňovat, aby byla církev **oprávněna dědit**. Tak církev opustila chudobu.
- Majetek církvi umožňoval rozšířit nutnou sociální činnost: péči o sirotky a vdovy, starost o cizince a poutníky, pohřbívání chudých a neznámých.
- Vychovatel Konstantinova syna křesťan Laktencius r. 317 charakterizoval církevní působení takto: „***Místo příbuzenských vztahů nastupuje lidskost; tam, kde je zapotřebí člověk, tam jsme osloveni my.***“



# Prvotní církev – obec boží:

- *„Všichni, kteří uvěřili, byli pospolu a měli všechno společné. Prodávali svůj majetek a rozdělovali všem podle toho, jak kdo potřeboval. Každého dne pobývali svorně v chrámu, po domech lámali chléb a dělili se o jídlo s radostí a s upřímným srdcem. Chválili Boha a byli všemu lidu milí.“ (Sk 2.44.)*

# Nauková a společenská dimenze křesťanství

- Víra, milost, hřích.
- Dogmata: **christologická, trinitární, mariánská, eucharistické** (trans-substanční), **o církvi**.
- Církev a Říše.
- Velké církevní rozkoly:
  - západo-východní (10. st.),
  - katolicko-evangelický (16. st.).

# Obecné zásady křesťanského vyznání

- odvolávání na NZ
- ***monoteismus***
- osobní vztah k Bohu
- modlitba
- společná bohoslužba
- církev = společenství všech věřících
- uznání sedmi svátostí: ***křest, biřmování, svátost oltářní - eucharistie, pokání – smíření, manželství, svěcení kněží, poslední pomazání.*** (dílčí protestantské církve (ne všechny) odmítají za svátosti určené Kristem uznat biřmování a pokání čili lidově „zpověď“)